

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 30. kolovoza do 5. rujna 2005. godine, donijelo je

ODLUKU

I.

Povijesno područje – Nekropola sa stećcima u selu Kosače kod Goražda proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini nekropola sa 26 stećaka.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. br. 1635, 1636, 1105/2, 1105/3 i 1107, upisane u posjedovne listove br. 375, 636, 157, 815 i 153, k.o. Vranići, općina Goražde, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuje se sljedeće:

I. zona zaštite obuhvata prostor definiran u točki I. stavak 3. ove odluke. U toj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite naslijeđa);

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;

- nije dopušteno novo sahranjivanje u blizini stećaka na udaljenosti manjoj od 5 m;
- nije dopušteno izmještanje niti pomjeranje stećaka;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

II. zona zaštite obuhvata pojas u širini od 100 m od granica I. zone zaštite. U toj zoni zaštite provode se sljedeće mjere:

- obavljanje radova na infrastrukturi dopušteno je samo uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Federacije dužna je posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:

- uređenje i čišćenje područja od samoniklog rastlinja;
- osiguranje pristupa području uređenjem prilaznog puta i staza do svih dijelova područja;
- izradu i provedbu programa prezentacije nacionalnog spomenika.

IV.

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V.

Svatko, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite naslijeđa i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra radi provedbe mjera utvrđenih u toč. II. – V. ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII.

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02, «Službeni glasnik Republike Srpske», broj 79/02, «Službene novine Federacije BiH», broj 59/02 i «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 253.

IX.

Prema članku V., stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

X.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedateljka Povjerenstva

Ljiljana Ševo

Broj: 05.1-2-770/03-6
1. rujna 2005. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na temelju Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, članka 2., stavka 1., “nacionalni spomenik” je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika donijelo je odluku o stavljanju povijesnog područja **Nekropola sa stećcima u selu Kosače kod Goražda** na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod rednim brojem 253.

U skladu sa odredbama Zakona, a na temelju članka V., stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju, izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Selo Kosače je smješteno na uzvišenju, iznad lijeve obale rijeke Osanice, lijeve pritoke Drine. Stećci su ranije bili grupirani u četiri skupine. Prve dvije skupine su situirane na prapovijesnim tumulima pored individualnih stambenih kuća, a druge dvije na lokalitetu Križevac (Ledine), uz suvremeno muslimansko groblje.

Povijesni podaci

Oblast Drina (Gornje Podrinje) spominje se kod popa Dukljanina sredinom 12. stoljeća. Od tog vremena može se pratiti njezin izuzetan značaj, bilo da se nalazi u sastavu srpske ili bosanske države. Godine 1373. ova je oblast pripala Bosni, kada je Tvrtko I., u sporazumu sa knezom Lazarom, savladao i podijelio posjed srpskog velikaša župana Nikole Altomanovića. (D. Kojić-Kovačević, 1981., 109.)

Goražde je bilo poznato srednjovjekovno trgovište u vlasti obitelji Hranića-Kosača. U pisanim izvorima prvi put se spominje 1376. godine. Oblast Drina obuhvatala je župe: Bisticu, Govzu, Osanicu, Goražde, Pribud i Pivu. Župi Osanica pripadalo je i selo Kosače, u kojem neki znanstvenici traže postojbinu ove moćne feudalne obitelji. (D. Kojić-Kovačević, 1981., 109.) Uspon obitelji Kosača započeo je još za vrijeme Vlatka Vukovića, vojskovođe kralja Tvrtka, a nastavlja se sa njegovim nasljednikom Sandaljem Hranićem (1392.-1435.). Oblast Sandalja Hranića se prostirala od ušća rijeke Neretve do Lima i od doline Rame do Kotora. Boravio je na svome dvoru Samoboru kod Goražda, na desnoj obali Drine. Nakon njegove smrti 1435. godine, vlast preuzima Stjepan-Vukčić Kosača¹, koji od 1437. godine neovisno gospodari ovim krajevima do svoje smrti 1466. godine. Godine 1448. dobio je titulu "herzog" - herceg, po čemu je kasnije čitava oblast, uključujući i Hum i Primorje, dobila naziv Hercegovina. Godine 1454. herceg Stjepan je podigao pravoslavnu crkvu u Sopotnici, posvećenu sv. Đorđu.²

2. Opis dobra

Nekropola je situirana na kosini koja se pruža u smjeru sjever-jug. Podijeljena je u četiri skupine, sa ukupno dvadeset i šest stećaka. U prvoj skupini sačuvan je samo jedan sanduk, bez ukrasa, smješten u dvorištu individualne stambene kuće. Druga skupina, koju čine četiri stećka³, udaljena je 40 m južno od prve. Jedan stećak je utonuo, bez ukrasa, a tri su pokrivena vegetacijom. Orijentirani su u smjeru zapad - istok. U drugoj skupini se svojim oblikom ističe jedan sanduk. Na gornjim ivicama vertikalnih strana je manje zadebljanje koje podsjeća na poklopac. Na jednoj bočnoj strani su dva skošenja, na drugoj jedno. Čeone strane su također blago skošene. Stećci su prosječnih dimenzija, okrnjeni i oštećeni i djelomično utonuli u zemlju.

Objekti skupine se nalaze na zaravnjenim prapovijesnim tumulima.

Treća skupina, koju čini šest stećaka,⁴ je od druge udaljena 80 m. Orijentirani su u smjeru zapad - istok. Ukrašen je jedan sanduk dimenzija 210 x 87 cm, koji na gornjoj plohi ima plastičan dvostruki križ čija je ukupna dužina 85 cm, a širina 55 cm. Krakovi križa se proširuju prema krajevima.

10 m jugozapadno od treće skupine smještena je četvrta skupina koju čini petnaest stećaka. Orijentirani su u smjeru sjeverozapad-jugoistok. Po obliku se dijele na jedanaest sanduka i četiri ploče. Ukrašen je jedan stećak dimenzija 163 x 70 x 15 cm, na sjevernom rubu skupine. Na gornjoj horizontalnoj plohi ima izveden plastičan motiv. Motiv je sličan dvostrukom križu, ali se na zapadnom kraju ističe zaobljena glava, zaobljena ramena i opuštene ruke. Na samom kraju se struk račva, te figura podsjeća na antropomorfni križ.

Oko 15 m jugoistočno od nekropole Š. Bešlagić je zatekao ostatke neke male građevine, vjerojatno grobne kapele.⁵ Prostor treće i četvrte skupine je zarastao u hrastovu šumu. Blago se spušta prema jugu, a naglo prema zapadu.

¹ Rođen je 1404. ili 1405. godine. Vukac Hranić, njegov otac, živio je i djelovao u sjenci moćnog brata Sandalja. Majka Katarina, također nepoznatog porijekla, umrla je početkom 1456.

² Crkvena graditeljska djelatnost obitelji Kosača počinje sa Sandaljom Hranićem. (D. Kovačević-Kojić, 1978., 298)

³ Š. Bešlagić je evidentirao devet stećaka.

⁴ Š. Bešlagić je evidentirao i pet udubljenja na kojima su nekada sigurno stajali stećci.

⁵ Nema podataka o nekadašnjem izgledu objekta.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Povijesno područje – Nekropola sa stećcima Kosače, nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika pod imenom Goražde – Srednjovjekovna nekropola Kosače, pod rednim brojem 253.

U Prostornom planu BiH do 2000. godine uvršten je kao spomenik III. kategorije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

U svibnju 1958. godine, Š. Bešlagić izvršio je sustavno evidentiranje stećaka nekropole u Kosačama i obližnjim Dijakovićima.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, srpnja 2005. godine, ustanovljeno je sljedeće:

stećci na lokalitetu Ledine su pokriveni mahovinom i samoniklim raslinjem. Od ukupno četiri skupine stećaka, koliko je evidentirao Š. Bešlagić, sačuvane su dvije. Druge dvije skupine stećaka su devastirane prilikom gradnje individualnih stambenih objekata, u dva navrata⁶. Od prve skupine je preostao jedan stećak, sanduk (od nekadašnjih četiri), a u drugoj skupini četiri (od nekadašnjih devet). U drugoj skupini jedan stećak je utonuo, jedan je pokriven mahovinom, a dva bršljanom.⁷

U neposrednoj blizini stećaka skupina III. i IV., odvojeno ogradom, nalazi se suvremeno muslimansko groblje. Jedan mezar je smješten između treće i četvrte skupine stećaka.

6. Specifični rizici kojima je spomenik izložen

Nema specifičnih rizika.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br.33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A)Vremensko određenje

B)Povijesna vrijednost

C)Umjetnička i estetska vrijednost

iv. Kompozicija

v. Vrijednost detalja

G)Izvornost

i. Oblik i dizajn

ii. Materijal i sadržaj

v. Položaj i smještaj u prostoru

Sastavni dio ove odluke su:

-kopija katastarskog plana,

- prepis posjedovnih listova,

⁶ Š. Bešlagić tvrdi da je jedan broj stećaka koji pripadaju prvoj i drugoj skupini uništen za vrijeme gradnje individualnih stambenih objekata. Vlasnik objekta je prilikom posjete suradnika Povjerenstva u srpnju 2005. godine rekao da su prvi objekti sagrađeni početkom 20. stoljeća. Na njihovim temeljima nastali su noviji objekti, jedan dio odmah nakon II. svjetskog rata, a ostali kasnije.

⁷ Š. Bešlagić spominje stećak koji se ističe svojim neobičnim oblikom. (Š. Bešlagić, 1959., 244.) Ovaj sanduk je danas potpuno pokriven bršljanom, tako da je bez uklanjanja raslinja nemoguće ustanoviti njegov trenutačni izgled.

- fotodokumentacija: skupine stećaka I.,II.,III. i IV. skupine (srpanj 2005. godine), stare fotografije (Š. Bešliagić, 1959. godine),
- grafički prilozi: plan nekropole (Š. Bešliagić, 1959. godine).

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

- 1941. Mazalić, Đoko, *Hercegova crkva kod Goražda i okolne starine*, Glasnik Zemaljskog muzeja Nezavisne države Hrvatske u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1941., 27.- 44.
- 1959. Bešliagić, Šefik, *Nekoliko novopronađenih natpisa na stećcima*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo, 1959., 245.-246.
- 1959. Bešliagić, Šefik, *Selo Kosače i njegovi spomenici*, Naše starine VI, Sarajevo, 1959., 243.-246.
- 1964. Živojević, Rasim, *Goražde u prošlosti i danas*, Geografsko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1964.
- 1964. Ćirković, Sima, *Herceg Stefan Vukčić-Kosača i njegovo doba*, Beograd, 1964.
- 1971. Bešliagić, Šefik, *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo, 1971., 142.-143.
- 1978. Dinić, Mihajlo, *Zemlje Hercega Svetoga Save*, u: Srpske zemlje u srednjem veku, Beograd, 1978., 178.-269.
- 1981. Kojić-Kovačević, Desanka, *Arhivsko-istorijska istraživanja Gornjeg Podrinja*, Naše starine XIV-XV, Sarajevo, 1981., 109.-127.
- 1982. Vego, Marko, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo, 1982., 51.-54.
- 1982. Bešliagić, Šefik, *Stećci-kultura i umjetnost*, Sarajevo, 1982., 49.-50.,116.
- 1998. Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Sarajevo, 1998.
- 2000. Grupa autora: *Kosače - osnivači Hercegovine*, u: Zbornik sa Naučnog skupa historičara u Gacku od 20.-22. septembra 2000.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:
Jasna Burnazović, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za arheologiju
u Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika